

WERKEN MET KINDEREN IN DE GASTOUDEROPVANG

Boom beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur: Karin Stolk

Eindredactie: Marlouke Walraven (ViaViela) en Annemieke Visscher-Bouwmeester

Afbeeldingen: Raucamp, Koos / Anefo Nationaal Archief / CCO

Titel: Werken met kinderen in de gastouderopvang

ISBN: 978 90 3726 0779, maakt deel uit van pakket 978 90 3726 0762

Eerste druk/eerste oplage
© Boom beroepsonderwijs 2021

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl

INHOUDSOPGAVE

1. WERKEN MET DIT KEUZEDEEL	4
2. ONTWIKKELING IN FASEN	6
3. DE ONTWIKKELING STIMULEREN	25
4. KINDERZIEKTES EN PREVENTIE	48
5. PEDAGOGISCH VERANTWOORD	65
6. UITDAGING	82

DIGITALE LEEROMGEVING

Bij sommige opdrachten heb je hulpmiddelen nodig. Bijvoorbeeld filmpjes, formulieren of een link naar een website. Deze staan allemaal in de digitale leeromgeving. Dit icoontje verwijst naar de digitale leeromgeving. Om hier te komen ga je naar digitaal.boomonderwijs.nl/beroepsonderwijs.

Eerste keer inloggen in de digitale omgeving

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

WERKEN MET KINDEREN IN DE GASTOUDEROPVANG

In dit keuzedeel onderzoek je wat ervoor nodig is om zelf als gastouder aan de slag te gaan en voor kinderen en ouders een veilige en verantwoorde opvang te organiseren. Als het gaat om de pedagogische kwaliteit van de dagelijkse opvang, is het belangrijk dat je zelfstandig durft te kiezen en te handelen met het oog op de opvoeding en de ontwikkeling van het kind. Je verdiept je in de eisen waaraan je moet voldoen en je leert om je keuzes te onderbouwen, zowel op papier als tijdens communicatie met ouders.

Bekijk het filmpje. Zie jij jezelf al een hele dag organiseren rondom de behoeften van meerdere kinderen in verschillende leeftijden? Wat weet je al over gastouderopvang? Wat is het verschil tussen een gastouder, een nanny en een oppas? Wat herken je in het filmpje? Welke pedagogische houding en vaardigheden zijn belangrijk?

LEERDOELEN

1. Je kunt kenmerken, mijlpalen en begrippen uit de ontwikkelingspsychologie benoemen en uitleggen.
2. Je kent de vier pedagogische basisdoelen van M. Riksen-Walraven.
3. Je kunt met ontwikkelingsgerichte activiteiten aansluiten bij de ontwikkelingsfase van kinderen.
4. Je bent op de hoogte van hygiëneprotocolen en de meldcode, herkent kinderziekten en weet wat een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) inhoudt.
5. Je weet hoe pedagogische inzichten door de eeuwen heen zijn veranderd en kunt verschillende opvoedingsstijlen benoemen.
6. Je kent de zes interactievaardigheden en kunt deze in de opvoedingspraktijk inzetten.
7. Je kunt een verantwoord dagprogramma opstellen dat aansluit bij de ontwikkelingsfase van de kinderen en je keuzes onderbouwen.

Dit keuzedeel bestaat uit:

- *Theorie, begrippen en opdrachten*

Hierbij leer je over en oefen je met de praktijk. In sommige opdrachten werk je aan beroepsproducten, deze opdrachten herken je aan . Deze beroepsproducten kun je verzamelen in je portfolio en heb je nodig om de uitdaging aan het einde van dit keuzedeel goed af te ronden.

De beroepsproducten in dit keuzedeel zijn:

- een poster met belangrijke mijlpalen in de ontwikkeling van kinderen
- een verslag van een uitgevoerde spelactiviteit naar keuze.
- een overzichtelijke folder met de basisregels rondom hygiëne en het herkennen van kinderziektes
- een schema met een voorspelbaar dagprogramma
- een plan van aanpak voor een zinvolle thema-bijeenkomst met ouders.

- *Test je kennis*

Hiermee kun je zelf je kennis van de theorie testen.

- *Uitdaging*

Dit is het eindproduct en de afronding van het keuzedeel. Hier werk je gedurende het hele keuzedeel naartoe. Hier word je op beoordeeld.

De eindopdracht is in feite een presentatie van jouw visie op gastouderopvang en hoe jij dit in de praktijk zou willen vormgeven. Je maakt een voorbeeld van hoe een website eruit zou kunnen zien waarop jij jezelf aanprijst als gastouder. Op deze webpagina kunnen ouders lezen hoe je werkt, hoe het dagprogramma eruitziet en welke mogelijkheden er zijn. Maar ook: hoe je huis en tuin zijn ingericht en dat je voldoet aan alle eisen en voorwaarden. Verder is er op deze fictieve website een aansprekend filmpje te zien waar jij jezelf in twee tot drie minuten voorstelt als gastouder. Dit filmpje zouden de ouders op de website eventueel kunnen aanklikken. Je presenteert je website en je filmpje aan de docent of klassikaal.

- *Theorietoets*

Er is een theorietoets beschikbaar; je docent beslist of je deze ter afsluiting moet maken.

Het is bijzonder om te zien hoe kinderen zich ontwikkelen. Van jou als gastouder wordt verwacht dat je weet hoe de normale ontwikkeling verloopt en dat je tijdig opmerkt wanneer een kind daarin opvallend langzamer of sneller is dan gemiddeld. Het is gebruikelijk om bij de beschrijving van theorie gebruik te maken van een indeling in ontwikkelingsgebieden en leeftijdsfasen. Een kind is natuurlijk altijd een compleet mensje en ontwikkelt zich in eigen tempo vaak op meerdere ontwikkelingsgebieden tegelijk. Het gebruik van fasen en gebieden in de beschrijving is vooral handig voor het overzicht. In dit hoofdstuk komt de basiskennis van de ontwikkelingsfasen van kinderen aan de orde en wordt extra aandacht besteed aan de taalontwikkeling. In de praktijk wordt gastouderopvang als opvangvorm vaak gekozen door ouders van baby's maar ook als naschoolse opvang is het populair. Dit omdat gastouders flexibel zijn. Ze kunnen bijvoorbeeld gemakkelijk de studiedagen of andere vrije momenten van de basisschoolkinderen opvangen. Met name voor ouders die een wisselend rooster hebben, zoals in de zorg of beveiliging, is deze vorm van kinderopvang een uitkomst.

AAN HET EIND VAN DIT HOOFDSTUK

1. ken je mijlpalen in de ontwikkeling van kinderen in de verschillende ontwikkelingsgebieden van de geboorte tot en met de basisschoolleeftijd
2. ken je belangrijke begrippen en termen uit de ontwikkelingspsychologie
3. beargumenteer je jouw visie op ontwikkeling
4. kun je de begeleidingsbehoefte van kinderen juist inschatten.

OPDRACHT 1 Oriëntatie Ontwikkeling in fasen

Wat is ontwikkeling? Wát ontwikkelt zich allemaal als kinderen opgroeien? Welke zaken hebben allemaal invloed op die ontwikkeling? Het is belangrijk om je aan het begin van dit hoofdstuk te realiseren hoe veelomvattend het proces eigenlijk is dat kinderen doormaken vanaf het moment dat ze 'gemaakt' worden totdat ze zelfredzaam genoeg zijn om voor zichzelf te zorgen.

- a. Maak een woordwolk van minimaal twintig woorden die bij je opkomen als je denkt aan het begrip *ontwikkeling*. Je kunt hierbij het stappenplan gebruiken.

Tip!

- b.** Beschrijf drie herinneringen uit je kindertijd (levensgebeurtenissen) die invloed hebben gehad op en hebben bijgedragen aan jouw ontwikkeling. Gebruik per herinnering minimaal twintig woorden.

- c. Deel je ervaringen met een medestudent. Welke conclusie kunnen jullie samen trekken?

THEORIEBRON ONTWIKKELINGSFASEN EN -GEBIEDEN

De ontwikkeling van kinderen wordt in verschillende fasen opgedeeld. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende ontwikkelingsfasen:

- de babyfase: 0 tot 18 maanden
- de peuterfase: van 18 maanden tot 4 jaar
- de kleuterleeftijd: van 4 tot 6 jaar
- de basisschoolleeftijd: van 7 tot en met 12 jaar

In elke fase ontwikkelt een kind zich op verschillende ontwikkelingsgebieden:

- de lichamelijke en motorische ontwikkeling
- de sociaal- emotionele ontwikkeling
- de cognitieve ontwikkeling
- de taalontwikkeling
- de seksuele ontwikkeling.

Fysieke ontwikkeling

De **fysieke ontwikkeling** gaat over de lichamelijke groei, de ontwikkeling van de zintuigen en de motoriek. Motoriek heeft alles te maken met bewegen, zowel de grove motoriek (lopen, springen, klimmen) als de fijne motoriek (een boterham smeren, kralen rijgen, tekenen).

Sociaal-emotionele ontwikkeling

De sociaal-emotionele ontwikkeling gaat over de ontwikkeling van het gevoelsleven, de verbondenheid (hechting) die het kind ontwikkelt met zijn verzorgers. Ook de omgang met anderen: het herkennen van gevoelens bij jezelf en bij anderen en daar rekening mee houden.

Cognitieve of verstandelijke ontwikkeling

De **cognitieve of verstandelijke ontwikkeling** is de ontwikkeling van het brein: hierbij kijk je naar de ontwikkeling van de hersenen (het brein) en naar de manier waarop het leren, denken en begrijpen zich ontwikkelt.

Bij de geboorte zijn alle hersencellen al klaar om geactiveerd te worden. Of dit gebeurt, hangt voor een groot deel af van de omgeving waarin het kind opgroeit. Is deze naast veilig en liefdevol ook speel- en leerrijk dan 'groeit' het kinderbrein aan de hand van de opgedane ervaringen. Er worden verbindingen aangelegd tussen hersencellen en gebieden en deze worden steeds sterker. Die hersenverbindingen zijn belangrijk om te kunnen voelen, bewegen, denken, leren en bestaan.

Kinderen worden geboren met slechts een derde van hun uiteindelijke hersencapaciteit. De rest wordt voornamelijk in de eerste drie levensjaren aangelegd met zevenhonderd nieuwe verbindingen per seconde! Het loopt nog door tot ongeveer 25-jarige leeftijd. Verbindingen die niet actief gebruikt worden, worden ook weer 'gesnoeid', ook wel '**pruning**' genoemd. Tegen de volwassenheid is van al die verbindingen bijna de helft weer weggesnoeid als gevolg van *pruning*.

Kinderen leren in hun slaap: 24/7 zijn de hersenen van kinderen aan het werk met het aanleggen en snoeien van verbindingen. Daarom is een middagdutje zo goed voor het jonge kinderbrein. Ook water, zuurstof, gezond eten en beweging zijn goed voor het brein.

Taalontwikkeling

De taalontwikkeling hoort bij de cognitieve ontwikkeling, maar wordt ook vaak apart beschreven omdat deze zo belangrijk is. De taalontwikkeling verloopt bij elk kind min of meer volgens vaste stappen. Deze mijlpalen zijn over de hele wereld voor alle kinderen hetzelfde, hoewel er binnen de normale taalontwikkeling grote verschillen zijn tussen kinderen. Er lijkt een aangeboren taalsysteem aanwezig te zijn bij kinderen, waardoor kinderen een taal kunnen leren.

Seksuele of sensuele ontwikkeling

De seksuele of sensuele ontwikkeling gaat over lustbevrediging en seksuele gevoelens. Omdat tot aan de puberteit er van seksualiteit nog geen sprake is, wordt het voor die tijd de sensuele ontwikkeling genoemd.

OPDRACHT 2 Welk ontwikkelingsgebied?

Om te kunnen observeren of een kind zich op alle gebieden goed ontwikkelt, moet je weten welk gedrag bij welk ontwikkelingsgebied hoort.

Bekijk de bijlage. Wat is wat? Koppel het juiste ontwikkelingsaspect aan het gedrag dat wordt beschreven.

Gedrag
Mark van 4 kan al goed op een been staan.
Faisal van 3 kan alle kleuren benoemen.
Fatima van 9 maanden eet liever banaan dan appel.
Kai van 4 maanden vindt het heerlijk om gemasseerd te worden.
Robbert van 5 kan slecht tegen zijn verlies.

Ontwikkelingsaspect
Sensuele ontwikkeling
Fysieke ontwikkeling/ smaakzintuig
Sociaal-emotionele ontwikkeling
Fysieke ontwikkeling/grove motoriek
Cognitieve ontwikkeling

THEORIEBRON 0 TOT 18 MAANDEN

In de eerste anderhalf jaar van zijn leven ontwikkelt een hulpeloze baby zich in korte tijd tot een ondernemende peuter. Jonge kinderen leren van volwassenen door hen te observeren en te imiteren en door te spelen. Baby's gebruiken in hun spel vooral hun zintuigen. Later leren ze ook door met allerlei voorwerpen te spelen en te experimenteren, en door de ruimte om hen heen te verkennen. De ontwikkeling van een baby begint al voor de geboorte; zo herkent een baby geluiden die hij eerder tijdens de zwangerschap heeft gehoord. Dat betekent dat niet alleen het gehoor maar ook zijn geheugen al werkt!

De fysieke ontwikkeling

Een baby heeft veel slaap nodig om te groeien. Niet alleen het lichaam wordt groter en sterker, ook de hersenen maken steeds meer verbindingen aan. Spieren zijn bij de geboorte nog nauwelijks ontwikkeld. Daarna ontwikkelen zich eerst de nekspieren om het zware hoofdje op eigen kracht omhoog te houden. Daarna gaat een baby steeds gerichter zijn armen en handen gebruiken, zijn romp, billen en ten slotte zijn benen. Belangrijke mijlpalen zijn: draaien, zitten, tijgeren, kruipen, staan en lopen. Ook de zintuigen: voelen, horen, ruiken en proeven staan al voor de geboorte 'aan'; een baby kan al voor de geboorte geluiden onderscheiden, proeft van het vruchtwater en ervaart huidcontact met de binnenkant van de baarmoeder. Deze zintuigen moeten vanaf de geboorte getraind worden in het verwerken van nieuwe prikkels; de baby leert gezichten, verschillende soorten geluiden, kleuren en vormen herkennen. De ontwikkeling van de zintuigen wordt ook wel de **sensomotorische ontwikkeling** genoemd.

Leren lopen is een grote mijlpaal.

De sociaal-emotionele ontwikkeling

De baby leert emoties door lichaamstaal en oogcontact met anderen. In een veilige situatie hecht de baby zich aan de verzorgers die hij het vaakst ziet. Een goede en veilige basis ligt ten grondslag aan de latere sociale omgang met anderen. Zonder veilige hechting loopt een kind kans op ontwikkelingsstoornissen. Een heel gevoelige fase in dit proces is de eenkennigheidsfase: de baby wil alleen contact met een beperkt aantal vaste mensen die vertrouwd voor hem zijn. Dit wordt ook wel verlatingsangst genoemd en speelt zich af tussen de 6 en 12 maanden. Het is een normale stap in de emotionele ontwikkeling van baby's.

De cognitieve ontwikkeling

Het is een wonder om te ervaren hoe snel de hersenen van een baby zich ontwikkelen. Uit onderzoek blijkt dat er elke dag honderden nieuwe neurologische verbindingen bijkomen: de hersenen hebben het vermogen om nieuwe verbindingen tussen neuronen (hersencellen) aan te maken. Leren gaat dus vooral via de zintuigen, met name voelen speelt hierbij een belangrijke rol. De baby proeft, ruikt en betast de omgeving. Zo leert hij temperatuur, structuur en vorm kennen. Hierdoor begrijpt de baby de wereld om zich heen steeds beter. Rond een maand of 8 heeft een baby **objectpermanentie** ontwikkeld: het besef dat voorwerpen en mensen er nog steeds zijn, ook al ziet hij ze niet. De eenkennigheidsfase en het ontwikkelen van objectpermanentie hangen met elkaar samen.

De taalontwikkeling

De taalontwikkeling in de eerste anderhalf jaar van een mensenleven bestaat uit het leren herkennen van verschillende geluiden, het ontdekken van de eigen stem en het zelf produceren van geluidjes. Later komt de eerste gerichte communicatie met andere mensen. Eerst zal een kind met geluid de aandacht te trekken en kenbaar te maken het ergens niet mee eens te zijn zonder gelijk te hoeven huilen. Zo rond de eerste verjaardag zegt een kind het eerste woordje.

De eerste woorden hebben betrekking op iets uit de omgeving, dieren of speelgoed. Vaak gebruiken kinderen een ander (makkelijker) woord. Bijvoorbeeld 'wawa' voor hond en 'broem' voor auto. Ook worden moeilijke klanken soms weggelaten: 'snoep' wordt bijvoorbeeld 'noep'. Of een letter wordt vervangen door een andere klank 'kip' wordt dan 'tip'. Kinderen die regelmatig oorontstekingen hebben, horen niet altijd goed en spreken daardoor woorden niet goed uit. Een kind van 18 maanden beschikt gemiddeld over vijftig losse woordjes, maar begrijpt er al veel meer!

De sensuele ontwikkeling

Omdat de behoeften van baby's worden bevredigd door middel van (borst)voeding en het verkennen van de omgeving via de mond, wordt de babytijd ook wel de orale fase genoemd (**oraal** betekent: met gebruik van de mond). De mond is voor de baby dus een bron van plezier. Daarnaast is aanraking essentieel om uit te groeien tot een mens dat zich veilig en de moeite waard voelt. Babymassage kan dit positief stimuleren.

OPDRACHT 3 Mijlpalen

Tijdens de eerste anderhalf jaar in het leven van een baby zijn er verschillende mijlpalen en gevoelige periodes te onderscheiden. Als betrokken gastouder is het belangrijk dat je weet wanneer je een bepaalde ontwikkeling kunt verwachten en hoe je daar het beste mee om kunt gaan. De volgende opdracht kan je daarbij helpen.

- a. Bekijk de bijlage. Kinderen zetten in de eerste anderhalf jaar belangrijke 'stappen' in hun fysieke ontwikkeling.
1. Maak een tijdlijn van 0 tot 18 maanden, dus 19 punten op een lijn.
 2. Geef op deze tijdlijn minimaal 8 stappen weer. Je kunt hierbij de informatie in de bijlage gebruiken.

- b. Maak eenzelfde tijdlijn voor de taalontwikkeling. Je kunt hierbij de informatie van de website gebruiken, of een andere die je zelf opzoekt.

- c. Bekijk de website en onderzoek wat een baby ziet.
1. Noteer wat je opvalt.
 2. Wat wist je al?
 3. Wat was nieuw voor je?

OPDRACHT 4 Hechting

Bekijk het filmpje en beantwoord de vragen.

- a. Wat zie je hier gebeuren?

- b. Wat valt je op aan het gezicht van de baby?

- c. Wat zou je kunnen zeggen over het welbevinden van deze baby?

- d. Welke hechtingssignalen zie je?

OPDRACHT 5 Wat is er aan de hand?

Schat van de twee kinderen in de volgende casussen de begeleidingsbehoefte in. Gebruik hierbij de bijlage.

Casus Bjorn

Bjorn is 8 maanden. Hij komt al vanaf dat hij 4 maanden oud was bij jou in de opvang; twee vaste dagen in de week: maandag en donderdag. Je merkt aan hem dat hij het lastig vindt om zijn draai te vinden. Sinds twee weken is hij het eerste uur dat hij er is onrustig en huilerig. Dat was eerder niet zo.

- a. Wat zou er volgens jou aan de hand kunnen zijn?

- b. Waar zou Bjorn behoefte aan hebben?

Casus Myrthe

Myrthe kan net lopen, ze is 13 maanden. Ze komt al vanaf dat ze 4 maanden is vier dagen per week bij jou in de opvang en is erg ondernemend. Als je met de kinderen naar de speeltuin gaat, moet je haar heel goed in de gaten houden; je bent haar zo kwijt! Het lijkt wel alsof ze jou helemaal niet meer ziet staan, terwijl ze een maand geleden nog enorm aan je hing!

- c. Is dit normaal of moet je je zorgen maken?

OPDRACHT 6 Objectpermanentie

Bekijk het filmpje en beantwoord de vragen.

- a. Wat wordt bedoeld met het begrip objectpermanentie? Leg het in je eigen woorden uit.

- b. Wat is de relatie tussen het ontwikkelen van objectpermanentie en de eenkennigheidsfase?

- c. Waarom is het spelen van kiekeboe of verstopspelletjes een goed idee in deze fase?
